

# Üniversite öğrencilerinde afetlere karşı bireysel direnç ve sosyal sermaye ilişkisinin değerlendirilmesi

## Evaluation of the relationship between individual resistance against disasters and social capital in university students

Ali Ekşi

**Yazar Bilgileri/ Author Information:**  
Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu  
Bornova İzmir.

**Anahtar Kelimeler:**  
Sosyal Sermaye, Afetlere Karşı Toplumsal Direnç, Risk Yönetimi

**Key Words:**  
Social Capital, Social Resilience Against Disasters, Risk Management

**Yazışma Adresi/Address for correspondence:**  
Ali Ekşi,  
Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu  
Bornova İzmir,  
a\_eksi@yahoo.com  
ORCID: 0000-0003-1559-6057

**Gönderme Tarihi/Received Date:**  
31.10.2019

**Kabul Tarihi/Accepted Date:**  
28.01.2020

**Yayımlanma Tarihi/Published Online:**  
31.03.2020

### ÖZET

**Amaç:** Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde afetlere karşı bireysel dirençte, sosyal sermayenin etkisinin değerlendirilmesidir. Çalışma, Türkiye afet yönetiminde yapısal olmayan sorun alanlarının içerisinde, afetlere karşı toplumsal direnç yetersizliğinin büyük yer tutması açısından önemli görülmektedir. **Materyal ve Yöntem:** Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin evren olarak belirlendiği çalışmada örneklem bir meslek yüksekokulu öğrencilerinden seçilmiştir. Örneklem 240 kişiden oluşmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak sosyo-demografik özelliklerden ve öğrencilerin afetlere karşı bireysel direncini ölçen 15 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Toplanan veriler, IBM SPSS (v22) istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri çözümlenmesinde frekans dağılımı ve yüzdelerden yararlanılmış, değişkenler arasındaki farkın belirlenmesinde ki-kare testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Katılımcıların %14,6'sı afetlerden korunma ve daha az zarar görmek adına gerekli önlemleri aldığını, %21,3'ü fiziksel yaşam alanlarının afetlere karşı yeterince güvenli olduğunu düşünmektedir. Afetlere karşı bireysel dirençte, cinsiyet ve aile gelir durumu gibi değişkenlerin etkili olduğu görülmektedir. Dayanışmacı sosyal sermayenin afetlere karşı bireysel dirençte doğrudan etkisi bulunmazken, aracı sosyal sermaye belirleyicidir. **Sonuç:** Afetlere karşı bireysel direncin düşük olmasında, özellikle kadın cinsiyet ve düşük ekonomik durumun etkili olması, sosyolojide yoksulluğun kadınlaşmasına benzer bir şekilde afet risklerinin de kadınlaşması ve yoksullaşması olarak tanımlanabilir. Üniversite öğrencilerinde meslek örgütleri ve sektörel etkileşim, afetlere karşı bireysel dirençte belirleyicidir.

### ABSTRACT

**Objective:** The aim of this study was to evaluate the effect of social capital on individual resistance to disasters among university students. This study, is considered important in terms of holding a big place of insufficiency of social resistance against disasters inside the non-structural problems in the management of disasters in Turkey. **Materials and Methods:** In the study, the sample was determined as the Egean University Atatürk Health Care Vocational School students and was selected from the students of a vocational school. The sample consisted of 240 students. In the study, a questionnaire form consisting of socio-demographic features and 15 questions that measure students' individual resistance to disasters was used as data collection tool. The collected data were analyzed using IBM SPSS (v22) statistical program. Frequency distribution and percentages were used for data analysis and chi-square test was used to determine the difference between variables. **Findings:** The participants 14.6% think that they have taken the necessary measures in order to prevent the disasters and to take less harm and 21.3% think that the physical habitats are safe enough against disasters. Variables such as gender and family income are effective in individual resistance to disasters. While solidarity social capital has no direct impact on individual resistance to disasters, mediator social capital is decisive. **Results:** Effectiveness of especially the female gender and low economic situation on low level of individual resistance to disasters, can be defined as the womanification and impoverishment of disaster risks in a way similar to the womanification of poverty in sociology. Interaction with professional organizations and the sector in university students is decisive in individual resistance to disasters.

### GİRİŞ

Sosyal sermaye, toplumsal gelişim ya da toplumsal sorunların çözümünü için bir toplum içerisinde ki birikim ve yetenektir. Peter F. Drucker'ın söylediği; "gelişmiş ülkelerde 21. yüzyılda büyüme sektörü, organize ekonomik faaliyet olan işletme olmayacak. Öyle görünüyor ki bu, kar amacı gütmeyen sosyal sektör

olacak" sözü dikkate değerdir (1). Sosyal sermayenin etkinliği, yönetilemediğinde büyük toplumsal hasarlar oluşturabilen afetler gibi olağandışı durumlarda daha fazla önem taşımaktadır. Sosyal sermayeye etkin ulaşım, azaltma çalışmalarından hazırlık çalışmalarına, müdahaleden iyileştirme çalışmalarına kadar afet yönetiminin tüm aşamalarında belirleyici olmakla birlikte, afet risklerine karşı bireysel dirençte ve

dolayısıyla da toplumsal dirençte en önemli faktörlerden birisidir. Afetler toplumun tüm kesimlerine ayırım yapmaksızın aynı yıkıcı etkiyi göstermekle birlikte, bireyin sosyo-ekonomik durumu, sosyal çevresi savunmasızlıkta ve zarar görebilirlikte etkili olmakta, bireysel dirençte belirleyici olmaktadır (2,3).

Afetlere karşı bireysel direnç, afet risklerine karşı yapısal ve yapısal olmayan güvenlik açıklarının giderilmesi ve afetlere karşı hazırlıklı olunması ile ilgilidir. Toplumsal direnç ise toplumu oluşturan bireylerin afet risklerine karşı direncidir. Toplumun tüm kesimlerinin aynı eğitim ve sosyo-ekonomik olanaklara sahip olamaması, birçok konuda toplumun bazı kesimlerinin dezavantajlı olmasına, daha fazla güvenlik açığı ile karşı karşıya olmasına neden olabilmektedir. Toplumun içerisindeki dezavantajlı grupların afet risklerine karşı daha savunmasız olması, genel olarak toplumun afetlere karşı güvenlik açıklarını da arttırmaktadır (4,5). Afetlere karşı bireysel dirençte, belirleyici olan faktörleri, afet riskleri ile ilgili fiziksel güvenlik açıklarına karşı önlemlerin geliştirilmesi, genel olarak afetlerle ilgili eğitim ve bilgi durumu, afet sonrası hasarlarla başa çıkabilme yeteneği ve toplum ile kamu yönetimi arasındaki güven ilişkisi olarak sınıflandırmak mümkündür. Gelişmekte olan toplumlarda, afet risklerine karşı güvenlik açıkları ve savunmasızlık çok daha fazladır (6).

Afetlere karşı toplumsal dirençte, sosyal sermayeye ulaşımın etkisi, son yıllarda sıkça tartışılmaktadır. Afetselliği oldukça yüksek olan Türkiye’de, afet risklerine karşı toplumsal ve bireysel direnç; toplum temelli afet uygulamaları, afet risklerine güvenlik açıkları ve savunmasızlıkla ilgili konularla birlikte, son yıllarda sıkça gündeme gelmektedir. Gelişmekte olan toplumların en eğitilmiş ve yapabilirliği en yüksek toplum kesimleri gençlerdir. Bu bağlamda Türkiye’de son yıllarda yapılan yükseköğretim reformu ile üniversite öğrencisi sayısının yaklaşık 8 milyona ulaşması önemli olup; üniversite öğrencilerinde sosyal sermaye ve afet risklerine karşı bireysel direnç ilişkisi önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, üniversite öğrencilerinde afetlere karşı bireysel dirençte, sosyal sermayenin etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma, Türkiye afet yönetiminde yapısal olmayan sorun alanlarının içerisinde, afetlere karşı toplumsal ve bireysel direnç yetersizliğinin etkili olması açısından önemli görülmektedir.

## KAVRAMSAL ÇERÇEVE - AFETLER VE SOSYAL SERMAYE İLİŞKİSİ

### Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye, “toplumsal ilişki, ağlar ve sivil toplum katılımı ile oluşan, toplumsal etkileşim, işbirliği ve güvene

dayalı ilişki ile güce ve kaynaklara erişimi kolaylaştıran toplumsal kaynaklar” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sermaye, aktörler arası ilişkiler demetinden oluşan, ağbağlarda yerleşik ve bu ilişkilerle güçlenen kaynaklardan oluşmaktadır. Aktörlerin düzenli ve yoğun etkileşimleri, zamanla ortak davranışlar oluşturur ve aktörlerin birbirinden beklentileri oluşur. Bu düzenli, yoğun etkileşim ve davranışlar, aktörler arasında güven ve itibar oluşmasını, dolayısıyla da sosyal sermayenin oluşmasını sağlar (7). Sosyal sermayenin bir tarafında aile bireyleri, komşular, akrabalar, meslektaşlar, akraneler gibi sosyal yapılar, diğer tarafında ise başta sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, kooperatifler ve yerel yönetim kuruluşları gibi kurumsal yapılar yer almaktadır (8, 9).

Sosyal sermayeyi, “dayanışmacı” ve “aracı” sosyal sermaye olmak üzere iki farklı türde tanımlamak mümkündür. Dayanışması sosyal sermaye, aktörlerin birbirine güçlü bir şekilde bağlı olduğu, sıkı ve tekrarlayan ilişkilerden meydana geldiği bağlardan oluşmaktadır. Mahalle, köy yaşamı ya da aile yaşamı içerisinde görülen, aktörler arasında güven ilişkisi ile dayanışma ve yardımlaşmayı ön plana çıkaran sosyal sermaye türüdür. Dayanışmacı sosyal sermayenin, kapalılık özelliği başta olmak üzere, bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır (10). Dayanışmacı sosyal sermayeyi oluşturan kapalı güçlü bağlar, toplumun kliklere bölünmesine neden olmakta; aktörler, ağbağ içerisindeki diğer aktörlerle sıkı bağlar kurabilirken, ağbağ dışındaki aktörlerle etkileşime geçmekte zorlanmaktadırlar. Bu, hem aktörleri daha geniş bir bilgi ve kaynak alanından mahrum bırakmakta, hem de kutuplaşmayı artırıcı bir etken olabilmekte, özellikle afet gibi kriz dönemlerinde, hızlı ve etkin dış desteğe ulaşımı zorlaştırmaktadır (9).

Sosyal sermayeden maksimum faydayı sağlamak için dayanışmacı ve aracı sosyal sermayeyi birbirine alternatif olarak görmemek, ikisinin kesişimi ile oluşacak olan katkılarla, etkin bilgi ve kaynak ulaşımını sağlamak gerekmektedir. Özellikle bizim gibi toplumlarda dayanışmacı sosyal sermayenin gücü yadsınamaz ama dayanışmacı sosyal sermayenin kısıtlılıklarının farkına varılmaz ve farklı ağlar arasında köprü kurulamazsa yani aracı sosyal sermayeden yararlanılamaz ise, dayanışmacı sosyal sermaye etkin kullanılamaz. Bununla birlikte, yakın çevre ve aile dışındaki sosyal ağlar ile etkileşim, toplumsal sermayeye de önemli katkılar sağlayacaktır. Ancak her bireyin sosyal ağlara erişim imkanı aynı değildir. Birçok faktör, bireyin sosyal ağlardaki statüsünü etkileyebilir. Herkes kendi çıkarlarına göre bir ağbağ oluşturabilir, ancak her bireyin oluşturduğu ağbağdan elde ettiği çıktı da aynı değildir. Sosyal ağbağ analizinde, bireyin sahip olduğu bağların çeşitliliği ve yoğunluğu, iletişim ve etkileşim yoğunluğu, fırsat eşitliğinde de belirleyicidir (11).

Sosyal sermaye tanımından da anlaşılacağı gibi toplum içerisinde yeteneğin ya da birikimin var olması demek, bu kaynağın etkin kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Bilgi ve birikimi harekete geçirebilmek için canlı sosyal ağların olması gerekmektedir. Birey, gücü ve kaynağı zamanında ve etkin bir şekilde kullanabilmek ve içinde bulunduğu olağandışı koşullardan kurtulmak adına sosyal sermayeye ihtiyacı bulunmaktadır. Bireyin sosyal sermayeden etkin yararlanabilmesi adına, sosyal ağlara etkin bir şekilde ulaşabiliyor olması gerekir. Yoğunluğu yüksek ağbağlar, hem tek aktörlere önemli katkı sağlar hem de totalde topluma önemli katkılar sağlar. Bilgi ve beceri donanımı olan aktörün, doğru ve başarılı bağlantılarla ağbağ içerisinde avantajlı konuma sahip olduğu görülmektedir (12).

### **Sosyal Sermaye ve Afet İlişkisi**

Afet yönetiminde, ilk dakikadan itibaren güçlü kapasite oluşturabilme, olağandışı koşullardan çıkış, kıt kaynak yönetimi ve koordinasyonun sağlanması gibi konular belirleyicidir. Aktörlerin birbirine bağımlı, kaynakların dağılık ve çözüm için daha fazla kaynağın koordinasyon içerisinde kullanılmasını gerekli kılan, afetler gibi toplumun genelini ilgilendiren sorunlarda, sosyal sermaye önemli rol almaktadır (13). Afet döneminde sosyal sermayenin etkin kullanımı, sosyal ağlar sayesinde mümkündür. Bir toplumdaki olağan ilişkiler, günlük yaşamın etkinliği, günlük yaşamda insanların birbirine olan güven ve bağlılığı, afet anlarında da belirleyici olmaktadır. Ağların içerisindeki karşılıklı güven ve bağlılık, afetler gibi zor durumlarda işleri kolaylaştıran faktörlerdir. Olağan dönemde, kutuplaşmanın yüksek olduğu ve güven algısının düşük olduğu toplumların, afetlerin olağandışı koşullarında sağlıklı sosyal ağlar oluşturması mümkün değildir.

Kitlesel hasara neden olan afetlerin en önemli özellikleri, beklenmedik bir zamanda, tahminlerin üzerinde hasar oluşturarak, mevcut kapasiteyi yetersiz kılmaları ya da kesintiye uğratmaları, koordinasyon ve organizasyon yeteneğini bozmaları ve iletişim başta olmak üzere ağları çökertmeleridir. Bu nedenle afetlerle mücadelede, sektörler ve kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon oldukça önemli olup; afetle başa çıkacak kapasitenin oluşturulması, ağların canlandırılması, müdahalede görevli birimler arası ve bu birimler ile afetzedeler arasında koordinasyon ve güven ortamının sağlanmasına bağlıdır. Afet yönetiminde başarı, çoğu zaman olağan dönemlere nazaran daha esnek ve katılımcı yönetim modelleri gerektirir. Hiçbir yönetim birimi ya da kuruluş, afetlerle mücadelede gerekli bilgi, beceri ve deneyim başta olmak üzere kaynağa tek başına sahip değildir (14).

Olağandışı koşullardan çıkış stratejilerinde, tek başına birey; karşı karşıya kaldığı olağandışı koşulda

yetersiz bir nesneyken, ağbağlar sayesinde sosyal sermayeye ulaşabilir, eklemlendikleri ağın bir parçası olarak ailesinin, yakınlarının ve hatta toplumun bile kurtarıcısı haline dönüşebilir. Ağbağlar bireylere, sosyal sermaye içerisinde gerçek kapasitelerini gösterme olanağı sağlamakla birlikte, yer aldıkları ağ içerisinde sinerjiyi olumluya kullanma imkanı da sunarlar. Afet döneminde kullanılacak ağbağ analizinin mutlak suretle, afet öncesi yapılması ve tıkanıklıkların tespit edilmesi gerekir. Bu analizler aynı zamanda sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine de katkı sunabilir. Bununla birlikte, ağbağın etkinliği, büyüklüğü ile doğrudan ilintilidir. Afetlerle ilgili yapılan planlamalarda, ağ bağlarının temel özellikleri dikkate alınmalıdır. Afet durumunda işlerliğini beklediğimiz bir ağ, ne kaynaklara ulaşımı zorlaştıracak kadar küçük olmalı, ne de koordinasyon ve organizasyonu bozacak kadar büyük olmalıdır (7).

Afet yönetiminde, sosyal sermayenin etkin kullanımını zorunlu kılan bir başka faktörde, “kaynak bağımlılığıdır”. Afet yönetiminde hiçbir kurumun ya da kuruluşun elindeki kaynağın tek başına olağandışı durumdan çıkış için yeterli olmaması, kurum ya da kuruluşun afet yönetimindeki rolü ne olursa olsun, kendi kaynaklarının dışında diğer kurum ya da kuruluş, sivil toplum hatta bireyin elinde olan kaynaklara da ihtiyaç duyulmasına neden olur. Bu kaynak tek başına maddi ya da fiziksel kaynaklar olarak anlaşılmalıdır. Sosyal sermaye ve toplumun içerisinde çıkacak bilgi ve beceri birikimi de önemli kaynaklar olarak, afet yönetiminde ön plana çıkmaktadır. Afet yönetimi aslında kamu yönetiminin bir nevi sınavıdır. Kamu yönetiminin afetler gibi büyük toplumsal sorunların çözümünde başarısı da, aktörlerin kaynak bağımlılığını etkin ve koordinasyon içerisinde, gerektiğinde mübadele de ederek, kamu yararına kullanabilmesine bağlıdır.

Sosyal sermaye, afetlerden sonra en bağımlı olunan kaynakların başında gelir (15). 2005 Dünya Afetleri Azaltma Konferansı’nda, afetlere karşı toplumsal direnci arttırmanın yani savunmasızlık ve zarar görebilirliği yenmenin, en önemli yöntemi olarak, yerel toplulukların kendisine yetmesi, yerel örgütlenmeler ve yerel ağlar olarak belirtilmiştir. Hyogo Eylem Çerçevesi (2005-2015)’nin temel amacı, toplumların afetlere karşı esnekliği ve direncinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılmasıdır. Afetlere karşı savunmasızlığı azaltmanın en önemli faktörü topluluğun içerisinde kendi kendine yetecek örgütlenmelerin yapılması ve yerel sosyal ağların sağlanması olarak kabul edilmektedir (16). Terörizm başta olmak üzere, afetlerde dahil, önemli toplumsal sorunlarla mücadele edebilmek için ağların sağladığı sorun çözme kapasitesinden yararlanılması gerekmektedir. Bu durum, bugünün

karşık toplum yapılanmalarında oluşan sorunların çözümü için tercih değil, zorunluluktur.

Afet yönetimi iyileştirme çalışmalarında ilk dikkat edilen hasarlar, yapısal sorunlardır. Bununla birlikte, yıkılmış altyapı, köprüler, ortak kamusal alanların yeniden inşası için genelde daha kolay motivasyon sağlanır ve kaynaklara daha kolay ulaşılır. Bununla birlikte toplum içerisinde oluşan yapısal olmayan sorunlar gözden kaçırılabilir. Oysa parçalanmış aileler, ebeveysiz kalmış çocuklar, yakınlarını kaybetmişlerin yaşadığı travmalar, bozulmuş eğitim sistemi, alt-üst olmuş sosya-kültürel yapı, afet sonrasında çok daha büyük hasarların oluşmasına neden olabilir. Sosyal ağların güçlü olduğu, işbirliğinin yüksek olduğu toplumlar; kutuplaşmanın yüksek olduğu ve sosyal dışlanma ve izole toplum kesimlerinin çok olduğu toplumlara göre, yapısal olmayan sorunlarla çok daha az karşılaşır. Bununla birlikte sosyal ağların güçlü olduğu toplumlar, afet sonrası olağandışı koşullardan, normal yaşam koşullarına dönüşü çok daha hızlı başarabilir. İyileştirme çalışmalarında, toplumun olağan dönemde biriktirmiş olduğu sosyal sermaye, yani topluluğun kazanmış olduğu bilgi ve beceri birikimi, güçlü sosyal ağlar, hızlı geriye dönüş için en önemli kaynaklardır.

Hem afet öncesi hem de afet sonrası risklerden korunmak adına bilgi paylaşımı son derece önemlidir. Hem erken uyarı mekanizmasında hem de afet sonrası yeni risklerle ilgili toplumun bilgilendirilmesi sırasında, güçlü sosyal ağların önemli kazanımlarından birisi bilgi akışını kolaylaştırmalarıdır. Birbiri ile hızlı haberleşebilme olanağı bulunan aktörler, kolektif olarak daha hızlı hareket edebilmektedir. Özellikle tehditler ya da fırsatların algılanmasında, aktörlere hızlı hareket etme olanağı sağlanmaktadır. Aktörler arası bağların güçlü olması, yerel dayanışma ve işbirliğini teşvik etmekte, kutuplaşma ile mücadele edilebilmesine olanak sağlanmaktadır (7). Sosyal ağların afet yönetimine bir başka önemli katkısı da, denetimi etkinleştirmesidir. Dış denetimin yetersiz kaldığı afet gibi durumlarda bireyler, kendi sınırlı çıkarlarının peşine düşüp, kurumsal ya da toplumsal yarara hareket etmekten uzaklaşabilirler. Sosyal ağlar ve toplumsal normların bireylerin kontrolde tutulması ve toplum yararına hareket etmelerinin sağlanmasında etkinliği bulunmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Anne ve Baba Eğitim Durumları

Eğitim Düzeyi	Anne		Baba	
	N	%	N	%
Okur-Yazar Değil	24	10,0	9	3,8
Okur-Yazar	17	7,1	12	5,0
İlköğretim	104	43,3	70	29,2
Lise	75	31,3	115	47,9
Üniversite	20	8,3	34	14,2
Toplam	240	100,0	240	100,0

## MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada evren olarak, Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencileri belirlenmiştir. Örneklem, Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda 2018-2019 eğitim-öğretim yılında birinci ve ikinci sınıflarda kayıtlı olan toplam 2460 öğrenciden oluşmuştur. Örneklem ise %5 kabul edilebilir hata düzeyi ve %90 güven seviyesinde 240 olarak belirlenmiştir (17). Örneklem, çalışmaya katılmayı kabul edenler içerisinde basit rasgele örneklem belirleme yöntemi ile seçilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, sosyo-demografik özelliklerden ve öğrencilerin eğitim-öğretim ile ilgili özelliklerinden oluşan bir anket formu oluşturulmuştur. Literatürden elde edilen veriler ışığında, dayanışmacı ve aracı sosyal sermayeyi belirleyici sorular ve afet risklerine karşı bireysel direncin belirlenmesi ile ilgili sorular oluşturulmuştur (7,13,14,15,16). Anket toplam 15 sorudan oluşmuştur. Veri toplama, Kasım-Aralık 2018 tarihlerinde yapılmıştır. Toplanan veriler IBM SPSS (v22) istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri çözümlenmesinde frekans dağılımı ve yüzdelerden yararlanılmış, değişkenler arasındaki farkın belirlenmesinde ki-kare testi kullanılmıştır.  $P < 0.05$  istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

## BULGULAR

Çalışmaya katılanların yaş ortalaması ( $21,3 \pm 2,98$ ) olup, en küçüğü 18, en büyüğü ise 44 yaşındadır. Katılımcıların, %23,3'ü ( $n=56$ ) erkeklerden, %76,7'si ( $n=184$ ) kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılar öğrencilik döneminde yaşadıkları yer olarak, %45,8'i ( $n=110$ ) ailesi ile birlikte, %22,5'i ( $n=54$ ) Kredili Yurtlar Kurumu Yurdunda, %18,3'ü ( $n=44$ ) tek başına ya da arkadaşları ile birlikte öğrenci evinde, %13,3'ü ( $n=32$ ) özel kuruluşlara ait yurtlarda kaldığını bildirmiştir. Katılımcıların anne ve baba eğitim bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Aile gelir durumu ile bilgiler Tablo 2'de verilmiştir. Katılımcıların yarısından daha fazlasının aile gelir durumu 2000 TL ve altında bulunmuştur. Katılımcıların dayanışmacı ve aracı sosyal sermaye ile ilgili sorulara verdiği yanıtlar Tablo 3 ve 4'te verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Aile Gelir Durumu\*

Gelir Düzeyi	N	%
Asgari Ücretin Altında	28	11,7
Asgari Ücret-2000 TL Arası	101	42,1
2000-2500 TL Arası	39	16,3
2500-3000 TL Arası	28	11,7
3000-4000 TL Arası	23	9,6
4000 TL ve Üzeri	21	8,8
Toplam	240	100,0

\*Çalışmanın yapıldığı tarihte Türkiye’de asgari ücret 1603 TL’dir.

Katılımcıların dayanışmacı sosyal sermaye ile ilgili değişkenlere verdikleri yanıtlarda, en yüksek oranda her zaman yanıtını %59,2 ile “arkadaşlarımla çok sıkı dostluk ve arkadaşlık ilişkilerim vardır ve onlarla her konuda işbirliği yapabilirim” değişkeni almış, en düşük her zaman yanıtını ise %14,2 ile “akrabam olmayan hemşerilerimle ilişkilerim vardır ve onlarla her konuda işbirliği yapabilirim” değişkeni almıştır (Tablo 3).

Katılımcıların aracı sosyal sermaye ile ilgili değişkenlere

verdikleri yanıtlarda ise en yüksek oranda her zaman yanıtını %28,3 ile “üniversitemde farklı bölümlerden öğrencilerle işbirliği kurabilirim” değişkeni almış, en düşük her zaman yanıtını ise %11,3 ile “sahip olacağım meslekle ilgili sivil toplum kuruluşları ile iletişimim yoğundur ve destek alabilirim” değişkeni almıştır (Tablo 4).

“Afet sonrası oluşan hasarlarla başa çıkabilmek için aileniz dışında yardım talep edebileceğiniz kişiler bulunmakta mıdır?” sorusuna katılımcıların %17,1’i (n=41) “hayır”, %35,4’ü (n=85) “kısmen”, %47,5’i (n=114) “evet” yanıtını vermiştir. Katılımcıların afetlerle ilgili bireysel dirençlere verdikleri yanıtlar, Tablo 5’da verilmiştir.

Anne-baba eğitim durumu ve ikamet edilen yer değişkenleri ile afet risklerine karşı bireysel direnç ile ilgili değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır ( $P>0,05$ ). Cinsiyet ile “afet risklerine karşı bireysel direnç ile ilgili bazı değişkenler” arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır ( $P<0,05$ ). Afet risklerine karşı bireysel direnç ile ilgili

Tablo 3: Katılımcıların Dayanışmacı Sosyal Sermaye ile ilgili Değişkenlere Verdikleri Yanıtlar

Değişken	Hiçbir Zaman		Bazen		Her Zaman	
	N	%	N	%	N	%
Ailemle ilişkilerim iyidir ve onlarla kendim ile ilgili her şeyi konuşup-anlatabilirim.	13	5,4	107	44,6	120	50,0
Ailemden (anne-baba-kardeş) destek alabilirim.	12	5,0	56	23,3	172	71,7
Yakın akrabalarımın destek alabilirim.	49	20,4	139	57,9	52	21,7
Arkadaşlarımla çok sıkı dostluk ve arkadaşlık ilişkilerim vardır ve onlarla her konuda işbirliği yapabilirim.	6	2,5	92	38,3	142	59,2
Yakın arkadaşlarımdan destek alabilirim.	6	2,5	112	46,7	122	50,8
Akrabam olmayan hemşerilerimle ilişkilerim vardır ve onlarla her konuda işbirliği yapabilirim.	113	47,1	93	38,8	34	14,2

Tablo 4: Katılımcıların Aracı Sosyal Sermaye ile ilgili Değişkenlere Verdikleri Yanıtlar

Değişken	Hiçbir Zaman		Bazen		Her Zaman	
	N	%	N	%	N	%
Okuldaki hocalarımdan destek alabilirim.	38	15,8	146	60,8	56	23,3
Üniversitemde farklı bölümlerden öğrencilerle işbirliği kurabilirim.	32	13,3	140	58,3	68	28,3
Farklı sivil toplum kuruluşlarında görev yaparım ve destek alabilirim.	44	18,3	153	63,7	43	17,9
Gönüllü olarak bir yapının içerisinde görevlerim bulunmaktadır.	57	23,8	130	54,2	53	22,1
Sahip olacağım meslekle ilgili sivil toplum kuruluşları (Meslek Derneği, Meslek Odası vs.) ile iletişimim yoğundur ve destek alabilirim.	82	34,2	131	54,6	27	11,3
Sahip olacağım meslek ile ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları ile yakın iletişimim vardır ve gerektiğinde destek alabilirim.	60	25,0	142	59,2	38	15,8

Tablo 5: Katılımcıların Afet Risklerine Karşı Bireysel Direnç ile İlgili Değişkenlere Verdikleri Yanıtlar

Değişkenler	Hayır		Kısmen		Evet	
	N	%	N	%	N	%
<b>Fiziksel Güvenlik Açıkları ile ilgili Değişkenler</b>						
Afetlerden korunma ve daha az zarar görmek adına gerekli önlemleri aldığınızı düşünüyor musunuz?	91	37,9	114	47,5	35	14,6
Fiziksel yaşam alanlarınız (ev, yurt, okul, misafirhane vs.) afetlere karşı yeterince güvenli midir?	76	31,7	113	47,1	51	21,3
Fiziksel yaşam alanlarınızda (ev, yurt, misafirhane vs.) afetlere yönelik yeterli iyileştirme (binaların güçlendirilmesi, eşyaların sabitlenmesi, yangın güvenliğinin sağlanması vs.) yapılmış mıdır?	97	40,4	105	43,8	38	15,8
<b>Eğitim ve Bilgi Durumu ile ilgili Değişkenler</b>						
Afetler konusunda yeterli seviyede eğitim ve bilinç sahibi olduğunuzu düşünüyor musunuz?	54	22,5	127	52,9	59	24,6
Afetlerden korunmak ve olası hasarlar ile başa çıkabilmek adına herhangi bir eğitim ya da bilgilendirme çalışmasına katıldınız mı?	89	37,1	55	22,9	96	40,0
Afetlerden korunmak ve olası hasarlar ile başa çıkabilmek adına bilgi ve deneyim kazanmaya yönelik cabanız bulunmakta mıdır?	60	25,0	111	46,3	69	28,7
<b>Afet Sonrası Hasarlarla Başa Çıkabilme ile ilgili Değişkenler</b>						
Afet sonrası olası hasarlardan korunmak adına doğru davranışları bilir misiniz?	29	12,1	141	58,8	70	29,2
Afet sonrası oluşan hasarlar ile başa çıkma ve yardım talep etmek için hangi kurum ve kuruluşlara başvuruda bulunabileceğinizi biliyor musunuz?	68	28,3	105	43,8	67	27,9
Afet sonrası oluşan hasarlar ile başa çıkma ve yardım talep edebileceğiniz kurum ve kuruluşlara başvuru yolu ve yöntemlerini biliyor musunuz?	87	36,3	105	43,8	48	20,0
Yaşadığınız bölgede afet sonrası halk için oluşturulmuş "Afet Sonrası Toplanma Alanlarının" yerini biliyor musunuz?	130	54,2	53	22,1	57	23,8
<b>Kamu Yönetimine Güven ile ilgili Değişkenler</b>						
Yaşadığınız şehir afetlere karşı yeterince güvenli olduğunu düşünüyor musunuz?	127	52,9	89	37,1	24	10,0
Yaşadığınız şehirdeki yerel kamu idarelerinin (belediyelerin) afetlere karşı yeterli yapısal iyileştirmeleri yaptığını düşünüyor musunuz?	141	58,8	81	33,8	18	7,5
Yaşadığınız şehirdeki merkezi yönetim idari birimlerinin (Afet ve Acil Durum Yönetimi İl Müdürlüğü, diğer bakanlıkların taşra teşkilatları vs.) afetlere karşı yeterli yapısal iyileştirmeleri yaptığını düşünüyor musunuz?	124	51,7	98	40,8	18	7,5

Tablo 6: Cinsiyet ile Afet Risklerine Karşı Bireysel Direnç ile ilgili Değişkenler Arasındaki İlişki

Değişkenler		Cinsiyet		P	
		Erkek	Kadın		
Afetlerden korunma ve daha az zarar görmek adına gerekli önlemleri aldığınızı düşünüyor musunuz?	Hayır	N	22	69	0,022
		%	39,3	37,5	
	Kısmen	N	20	94	
		%	35,7	51,1	
	Evet	N	14	21	
		%	25,0	11,4	
Afet sonrası oluşan hasarlarla başa çıkabilmek için kamu kurum ve kuruluşları (AFAD, Belediyeler, Kızılay vs.) dışında yardım talep edebileceğiniz kurum ve kuruluşlar bulunmakta mıdır?	Hayır	N	18	77	0,002
		%	32,1	41,8	
	Kısmen	N	13	69	
		%	23,2	37,5	
	Evet	N	25	38	
		%	44,6	20,7	
Afetlerden korunmak ve olası hasarlar ile başa çıkabilmek adına herhangi bir eğitim ya da bilgilendirme çalışmasına katıldınız mı?	Hayır	N	18	71	0,047
		%	32,1	38,6	
	Kısmen	N	11	44	
		%	19,6	23,9	
	Evet	N	27	69	
		%	48,2	37,5	
Afetler konusunda yeterli seviyede eğitim ve bilinç sahibi olduğunuzu düşünüyor musunuz?	Hayır	N	13	41	0,002
		%	23,2	22,3	
	Kısmen	N	20	107	
		%	35,7	58,2	
	Evet	N	23	36	
		%	41,1	19,6	
Afet sonrası olası hasarlardan korunmak adına doğru davranışları bilir misiniz?	Hayır	N	7	22	0,003
		%	12,5	12,0	
	Kısmen	N	23	118	
		%	41,1	64,1	
	Evet	N	26	44	
		%	46,4	23,9	

değişkenlere verilen yanıtlardan, genel olarak kadın cinsiyetin daha dezavantajlı olduğu görülmektedir. Cinsiyet ile istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin bulunduğu değişkenler Tablo 6'da verilmiştir.

Aile ekonomik durumu ile “afet risklerine karşı bireysel direnç ile ilgili bazı değişkenler” arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ( $P<0,05$ ). Afet risklerine karşı bireysel direnç ile ilgili değişkenlere verilen yanıtlardan, aile ekonomik durumu düşük olan katılımcılarda, afet risklerine karşı güvenlik açığının daha yüksek olduğu görülmektedir. Aile ekonomik durumu ile istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin bulunduğu değişkenler Tablo 7'de verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinde dayanışmacı ve aracı sosyal sermaye değişkenleri ile afet risklerine karşı bireysel dirençte belirleyici olan fiziksel güvenlik açığı, eğitim ve bilgi durumu ile ilgili değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ( $P>0,05$ ). Dayanışmacı sosyal sermaye değişkenleri ile afetlerde bireysel direnci belirleyen değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır ( $P>0,05$ ). Ancak dayanışmacı sosyal sermaye değişkenleri ile afetlerle ilgili aracı sosyal sermayeye ulaşımında köprü pozisyonundaki aktöre ya da ağa ulaşımı belirlemek için sorulan değişken olan, “Afet sonrası

oluşan hasarlarla başa çıkabilmek için aileniz dışında yardım talep edebileceğiniz kişiler bulunmakta mıdır?” değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ( $P<0,05$ ). Genel olarak dayanışmacı sosyal sermayesi yüksek olan üniversite öğrencilerinde, bir afet sonrasında ailesi dışında yardım talep edeceği kişiye ulaşımını daha yüksektir (Tablo 8).

Dayanışmacı sosyal sermaye değişkenleri ile afet risklerine karşı bireysel direnç arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamaktadır ( $p>0,05$ ). Bazı aracı sosyal sermaye değişkenleri ile afet risklerine karşı bireysel direnç arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmaktadır ( $P<0,05$ ). “Sahip olacağım meslekle ilgili sivil toplum kuruluşları (Meslek Derneği, Meslek Odası vs.) ile iletişimim yoğundur ve destek alabilirim” diyenler ve “sahip olacağım meslek ile ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları ile yakın iletişimim vardır ve gerektiğinde destek alabilirim” diyenlerde afet risklerine karşı bireysel direnç daha yüksektir (Tablo 9).

## TARTIŞMA

Yaşam alanlarının afet risklerine karşı direnç sağlayacak şekilde iyileştirilmesi başta olmak üzere, afet risklerinden korunmaya yönelik eylemler yüzde yirmilerin altında rakamlarla son derece düşük bulunmuştur. Bu çalışmadan

Tablo 7: Aile Ekonomik Durumu ile Afet Risklerine Karşı Bireysel Direnç ile ilgili Değişkenler Arasındaki İlişki

Değişkenler		Aile Ekonomik Durumu						P	
		Asgari Ücretin Altında	Asgari Ücret-2500 TL Arası	2501-3000 TL Arası	3001-4000 TL Arası	4001-5000 TL Arası	5001 TL ve Üzeri		
Fiziksel yaşam alanlarımız (ev, yurt, okul, misafirhane vs.) afetlere karşı yeterince güvenli midir?	Hayır	N	15	36	10	9	4	2	0,041
		%	53,6	35,6	25,6	32,1	17,4	9,5	
	Kısmen	N	7	48	21	14	11	12	
		%	25,0	47,5	53,8	50,0	47,8	57,1	
	Evet	N	6	17	8	5	8	7	
		%	21,4	16,8	20,5	17,9	34,8	33,3	
Afetlerden korunma ve daha az zarar görmek adına gerekli önlemleri aldığınızı düşünüyor musunuz?	Hayır	N	16	28	17	13	10	7	0,017
		%	57,1	27,7	43,6	46,4	43,5	33,3	
	Kısmen	N	7	56	15	13	13	10	
		%	25,0	55,4	38,5	46,4	56,5	47,6	
	Evet	N	5	17	7	2	0	4	
		%	17,9	16,8	17,9	7,1	0,0	19,0	
Aileniz ile birlikte yaşadığımız evin Doğal Afet Sigortası (DASK) yapılmakta mıdır?	Hayır	N	25	82	29	18	16	12	0,002
		%	89,3	81,2	74,4	64,3	69,6	57,1	
	Evet	N	3	19	10	10	7	9	
		%	10,7	18,8	25,6	35,7	30,4	42,9	

**Tablo 8:** Afet sonrası oluşan hasarlarla başa çıkabilmek için aileniz dışında yardım talep edebileceğiniz kişiler bulunmakta mıdır? Sorusu ile İlişkili Olan Dayanışmacı Sosyal Sermaye Değişkenleri

Dayanışmacı Sosyal Sermaye Değişkenleri			Afet sonrası oluşan hasarlarla başa çıkabilmek için aileniz dışında yardım talep edebileceğiniz kişiler bulunmakta mıdır?			P
			Hayır	Kısmen	Evet	
Ailemle ilişkilerim iyidir ve onlarla kendim ile ilgili her şeyi konuşup-anlatabilirim.	Hiçbir Zaman	N	9	3	1	0,000
		%	69,2	23,1	7,7	
	Bazen	N	18	40	49	
		%	16,8	37,4	45,8	
	Her Zaman	N	14	42	64	
		%	11,7	35,0	53,3	
Ailemden (anne-baba-kardeş) destek alabilirim.	Hiçbir Zaman	N	7	2	3	0,000
		%	58,3	16,7	25,0	
	Bazen	N	15	20	21	
		%	26,8	35,7	37,5	
	Her Zaman	N	19	63	90	
		%	11,0	36,6	52,3	
Yakın akrabalarımın destek alabilirim.	Hiçbir Zaman	N	17	16	16	0,003
		%	34,7	32,7	32,7	
	Bazen	N	19	53	67	
		%	13,7	38,1	48,2	
	Her Zaman	N	5	16	31	
		%	9,6	30,8	59,6	
Yakın arkadaşlarımdan destek alabilirim.	Hiçbir Zaman	N	5	0	1	0,000
		%	83,3	0,0	16,7	
	Bazen	N	25	43	44	
		%	22,3	38,4	39,3	
	Her Zaman	N	11	42	69	
		%	9,0	34,4	56,6	

**Tablo 9:** Afetlerde Bireysel Direnç ile İlgili Değişkenlerle ilişkili olan Aracı Sosyal Sermaye Değişkenleri

Aracı Sosyal Sermaye ile ilgili Değişkenler			Afetlerde Bireysel Direnç ile ilgili Değişkenler											
			Afet sonrası olası hasarlardan korunmak adına doğru davranışları bilir misiniz?			Afet sonrası oluşan hasarlar ile başa çıkma ve yardım talep etmek için hangi kurum ve kuruluşlara başvuruda bulunabileceğinizi biliyor musunuz?			Afet sonrası oluşan hasarlar ile başa çıkma ve yardım talep edebileceğiniz kurum ve kuruluşlara başvuru yolu ve yöntemlerini biliyor musunuz?			Afet sonrası oluşan hasarlarla başa çıkabilmek için kamu kurum ve kuruluşları (AFAD, Belediyeler, Kızılay vs.) dışında yardım talep edebileceğiniz kurum ve kuruluşları bulunmakta mıdır?		
			Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet
Sahip olacağım meslekle ilgili sivil toplum kuruluşları (Meslek Derneği, Meslek Odası vs.) ile iletişimim yoğunudur ve destek alabilirim.	Hiçbir Zaman	N	18	46	18	30	35	17	37	32	13	41	23	18
		%	22,0	56,1	22,0	36,6	42,7	20,7	45,1	39,0	15,9	50,0	28,0	22,0
	Bazen	N	10	81	40	35	60	36	47	61	23	48	51	32
		%	7,6	61,8	30,5	26,7	45,8	27,5	35,9	46,6	17,6	36,6	38,9	24,4
	Her Zaman	N	1	14	12	3	10	14	3	12	12	6	8	13
		%	3,7	51,9	44,4	11,1	37,0	51,9	11,1	44,4	44,4	22,2	29,6	48,1
<b>P</b>			0,006			0,015			0,003			0,016		
Sahip olacağım meslek ile ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları ile yakın iletişimim vardır ve gerektiğinde destek alabilirim.	Hiçbir Zaman	N	11	37	12	23	24	13	32	21	7	34	17	9
		%	18,3	61,7	20,0	38,3	40,0	21,7	53,3	35,0	11,7	56,7	28,3	15,0
	Bazen	N	16	85	41	40	66	36	47	70	25	51	54	37
		%	11,3	59,9	28,9	28,2	46,5	25,4	33,1	49,3	17,6	35,9	38,0	26,1
	Her Zaman	N	2	19	17	5	15	18	8	14	16	10	11	17
		%	5,3	50,0	44,7	13,2	39,5	47,4	21,1	36,8	42,1	26,3	28,9	44,7
<b>P</b>			0,043			0,016			0,000			0,003		



üniversite öğrencilerinde, fiziksel güvenlik açıklarının giderilmesine yönelik yeterli özveri ve eylemin olmadığı görülmektedir. Türkiye’de, özellikle büyük şehirlerde fiziksel güvenlik açıkları son derece yüksektir. Bunda çarpık kentleşme ve çevresel risk faktörlerinin yükselmesi ile birlikte, son yıllarda yeterli risk değerlendirmesi yapılmadan karar verilen endüstriyel yatırımların etkisi büyüktür. Çalışmanın yapıldığı İzmir ilinde özellikle sel ve deprem riskinin son derece yüksek olmasına rağmen, bina stoğu başta olmak üzere fiziksel yapı, afet risklerine karşı son derece yetersizdir (18). Yüksek risk faktörlerine rağmen, fiziksel güvenlik açıklarının önlenmesi ile ilgili bilinç durumunun ve eylemlerin son derece yetersiz olması, güvenlik açıklarını daha da arttırıcı bir faktöre dönüştürebilir. Özellikle yapılacak farkındalık çalışmaları ile fiziksel güvenlik açıklarına karşı tutumların değiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Katılımcıların %40’ı afet risklerinden korunma adına eğitim ve bilgilendirme çalışmalarına katılmış olmalarına rağmen, bunların sadece yarısı kadarı afet risklerine karşı kendini yeterli düzeyde bilgili ve eğitilmiş görmektedir. Yine katılımcılardan üç kişiden biri, afet riskleri ile başa çıkabilmek adına yeni eğitim ve bilgi edinme çabası içerisinde olduğunu bildirmektedir. Afet temelli risklerin son derece yüksek olduğu Türkiye’de, toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmaları ile ilgili tartışmalar uzun süredir devam etmektedir. AFAD başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan eğitimlerle birlikte, ilk ve ortaöğretimdeki formal eğitim müfredatının içerisinde afet risklerine yönelik bazı konular bulunmaktadır. Bu çalışmada, afet risklerinden korunmaya yönelik eğitim alanların yetersizliği bir tarafa, yaklaşık yarısının bu konuda kendini yeterli hissetmesi ve yeni bilgi edinmeye yönelik motivasyonun düşük olması dikkat çekicidir. Afet riskleri ile ilgili topluma yönelik yapılacak eğitim çalışmalarında, öncelikle motivasyonun sağlanması ile birlikte, eğitim sonunda katılımcıya yapabilirlik kazandıracak yöntemlerin kullanılması önemli görülmektedir (19).

Afet sonrası oluşabilecek hasarlardan korunmak için gerekli davranışları bilenlerin ve afet sonrası hasarlarla başa çıkabilmek için yardım talep edilebilecek kurum ve kuruluşları bilenlerin oranı %30’lar seviyesindedir. Ancak yardım talep edilebilecek kurum ve kuruluşlara başvuru yol ve yöntemini bilenlerin oranı %20’ler seviyesine düşmektedir. Yine afet sonrası acil durum planlarının önemli bir parçası olan halk için oluşturulmuş toplanma alanlarını bilenlerin oranı %20’ler seviyesindedir. Katılımcıların afet durumlarına hazır bulunuşluk algılarının düşük olması ile birlikte, yapabilirlikte önemli eylemlerin

nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili bilgi durumu daha da düşüktür. Bu bulgular, özellikle yerel düzeyde hazırlanan acil durum eylem planlarının önemini ortaya koymakla birlikte, bu planların toplumu da mutlaka kapsamaya ve planlardaki eylemlerin nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili toplumun mutlaka bilinçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (20).

Yaşadığı şehri afet risklerine karşı yeterince güvenli olduğunu düşünenlerin oranı %10’lar seviyesindedir. Bununla birlikte, kamu kurumlarına, afet risklerine karşı yeterli önlemleri alacaklarına ve iyileştirmeleri yapacaklarına yönelik algı son derece düşük olup, yerel yönetim ve merkezi yönetim kurum ve kuruluşlarına bu konudaki güven oranı %7,5’dir. Bugün için başarılı afet yönetiminin en önemli paydaşları kamu kurumlarıyla toplumdur. Afet risklerinin artan olasılık ve yıkıcılığına karşı mücadelede, devlet ve toplum her zamankinden daha fazla birbirine ihtiyacı bulunmaktadır. Afet risklerine karşı mücadele başarısında belirleyici olan bir başka faktörde, kamu kurumlarıyla devlet arasındaki karşılıklı güven algısıdır. Güven algısının yüksekliği hem risk yönetiminde hem de afet sonrası hasarlarla başa çıkabilmede belirleyici olmaktadır. Güven algısının düşüklüğü ise afetler sonrası yeni krizlerin oluşabilmesine neden olabilmektedir. Afet risklerinin yönetimi ile ilgili güven algısının yükseltilebilmesi için kamu kurumları ile toplumun daha fazla etkileşime girmesi, işbirliği alanlarının geliştirilmesi, afet risklerini arttırabilecek kamusal kararlara halkın katılımının sağlanması ve süreçlerin şeffaf yürütülmesi gerekmektedir (21,9).

Bu çalışmada, dayanışmacı sosyal sermaye değişkenleri arasında en fazla olumlu yanıtlanan değişken, yakın arkadaşlarla ilgili değişkenlerdir. Üniversite öğrencilerinde yapılan bu çalışmada, bu durum anlaşılabilir görülmeyle birlikte, akrabalar ve özellikle de hemşehrilerle olan ilişkilere bağlı dayanışmacı sosyal sermaye değişkenlerine verilen olumlu yanıtların düşük olması dikkat çekicidir. Türkiye’de toplumsal ağlarda güven algısı ile ilgili çalışmalarda genellikle, aile ile birlikte yakın akrabalar güven algısının dolayısıyla da dayanışmacı sosyal sermayenin en yüksek olduğu değişkenler olarak bulunmaktadır (22). Üniversite öğrencilerinde yakın akrabalar vasıtasıyla oluşacak dayanışmacı sosyal sermayeye ulaşımın bu kadar düşük olması, afetler gibi olağandışı koşullarla mücadele etmeyi gerekli kılan kriz durumlarında kısıtlılıklar oluşturabilir.

Cinsiyet ile afet risklerine karşı bireysel direnç değişkenleri arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Kadınlar, afet risklerinden korunma ve zarar görebilirlik adına gerekli önlemleri alma konusunda, erkeklere göre kendilerini daha yetersiz hissetmektedirler. Yine kadınlar afet riskleri ile ilgili eğitim ve bilgilendirme çalışmalarına yeterince katılmadıklarını ve buna bağlı

olarak da, afet risklerine karşı kendilerini erkeklere göre daha az hazır hissetmekte ve doğru davranışları daha az bildiklerini belirtmektedirler. Kadına biçilen toplumsal rol ve toplumda kadın erkek ilişkisinde var olan eşitsizlikler, kadını birçok konuda dezavantajlı hale getirmekle birlikte bu dezavantajlı durumun afet risklerine karşı var olduğu görülmektedir. Afet risklerine karşı var olan dirençsizliğin, yoksulluk başta olmak üzere diğer faktörlerle birleşmesi durumunda kadının hasar görebilirliğini daha da arttırabilir. Bunun giderilmesi adına başta eşitsizliklerin giderilmesi, eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarında kadınların katılabileceği organizasyonlara önem verilmesi gerekmektedir (23,24,25).

Aile ekonomik durumu asgari üret ve daha altında olanlarda, fiziksel yaşam alanlarının afet risklerine karşı güvenli hale getirilmesi ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınması konularında, gelir durumu daha iyi olanlara göre dezavantajlılık bulunmaktadır. Bununla birlikte, aile gelir durumu düşük olanlarda doğal afetlere karşı sigorta yaptırma durumu daha düşüktür. Gelir durumu eşitsizliklerinin afet risklerine karşı dirençte belirleyici olması ile birlikte, düşük gelir durumuna sahip kişilerin önemli bir risk transferi yöntemi olan sigorta olanaklarından yararlanamamaları, toplumun bu kesiminin afet sonrası hasar görebilirliğini arttırabileceği gibi afet hasarları ile başa çıkabilme yeteneklerini de zorlaştırarak, dezavantajlılıklarını arttırabilir. Gelir durumunun afet risklerine karşı bireysel dirençte kırılabilirlikleri arttırmaması adına, toplumun yoksul kesimlerine yönelik önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir (26).

Bu çalışmada dayanışmacı sosyal sermayeye ulaşım ile afet risklerine karşı bireysel direnç arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bununla birlikte, özellikle büyük afetlerin ilk saatlerinde profesyonel yardımın olay yerine ulaşımında oluşabilecek gecikmeler, afetzedelere müdahale ve yardımların ulaştırılabilmesi için dayanışmacı sosyal sermayeyi önemli kılmaktadır. Bununla birlikte afetler gibi kriz durumlarında dayanışmacı sosyal sermaye ile aracı sosyal sermaye arasında köprü görevi yapabilecek aktör ve ağlara ulaşımında son derece önemlidir (7). Bu çalışmada aracı sosyal sermayeye ulaşım için köprü görevini yapabilecek olan aktör ve ağlara ulaşım oranı yüzde elliler seviyesindedir. Ancak burada dikkat çeken nokta köprü görevini yapabilecek olan aktöre ya da ağa ulaşımında, dayanışmacı sosyal sermaye belirleyicidir. Dayanışmacı sosyal sermayesi yüksek olan üniversite öğrencilerinin, afet durumunda köprü aktörlere ulaşımı daha kolaydır. Yani dayanışmacı sosyal sermaye afet risklerine karşı bireysel dirençte doğrudan belirleyici olmaması ile birlikte, köprü görevini yapabilecek aktöre

ulaşımı kolaylaştırması adına önemlidir.

Afetler gibi büyük krizlerden çıkış için aracı sosyal sermayeye ulaşım son derece önemlidir. Genel olarak üniversite öğrencilerinde aracı sosyal sermayeye ulaşım oranları, %20'ler seviyesi ile son derece düşüktür. Üniversite öğrencilerinde önemli bir aracı sosyal sermaye aracı olarak görülebilecek olan mesleki sivil toplum kuruluşlarına ulaşım oranı ise %10'lar ile dikkat çekicidir. Bu çalışmada, afet risklerine karşı bireysel direnç ile mesleki sivil toplum kuruluşları ve meslek ile ilgili kurum/kuruluş vasıtasıyla erişilebilecek olan aracı sosyal sermaye arasında ilişki bulunmaktadır. Mesleki sivil toplum kuruluşları ve mesleki kurum/kuruluşlar ile etkileşimi olanlarda, afet risklerine karşı bireysel direnç daha yüksektir. Eğitimde kaliteyi artırma, istihdam olanaklarını geliştirme gibi birçok konuda belirleyici faktör olarak tartışılan mesleki sivil toplum kuruluşları ve mesleki kurum/kuruluşlar ile etkileşimin (27,28), afet risklerine karşı bireysel dirençte de belirleyici olduğu görülmektedir.

## SONUÇ

Afet risklerine karşı toplumun içerisinde kırılabilirlikleri yüksek bireylerin bulunması, genel olarak toplumsal direnç olumsuz etkilemektedir. Gelişmekte olan toplumların eğitimi ve yapabilirliği en yüksek toplum kesimleri gençlerdir. Üniversite öğrencilerini kapsama alan bu çalışmada, cinsiyetin ve aile gelir durumunun afet risklerine karşı bireysel dirençte belirleyici olması dikkat çekicidir. Bir toplumda, cinsiyet temelli ayrımcılığın ve gelir dağılımı eşitsizliğinin varlığı, birçok konuda dezavantajlılık oluşturmakla birlikte, afetlere karşı direnç de olumsuz etkilemektedir. Ancak afet risklerine karşı zarar görebilirliğin yüksek olması, özellikle afetselliğin yüksek olduğu Türkiye gibi ülkelerde, afetler eşitsizliklerin ve dezavantajlılıkların artmasına neden olabilir. Toplumun içerisinde yer alan dezavantajlı grupların, afet risklerine karşı toplumsal dirençte güvenlik açıklarını arttırmaması adına önlemlerin geliştirilmesi önemlidir.

Üniversite öğrencilerinde dayanışmacı sosyal sermaye afet risklerine karşı bireysel dirençte belirleyici değildir. Ancak afetler gibi kısıtlılıkların çok önemli oluşturabileceği olağan dışı koşullarda aracı sosyal sermayeye ulaşım için köprü aktör veya ağa ulaşımında dayanışmacı sosyal sermaye etkilidir. Afetlerde aracı sosyal sermayeye ulaşım hayat kurtarıcı olmakla birlikte, üniversite öğrencilerinde meslek örgütleri ve sektörle etkileşim, afetlere karşı bireysel dirençte belirleyicidir. Son yıllarda yükseköğretimde kalitenin artırılması, etkinliğin sağlanması ve istihdam sorunlarının aşılması için önerilen üniversite öğrencisi, meslek örgütleri ve sektörle etkileşimi afetlerde de hayat kurtarıcı olarak

görülmektedir. Yükseköğretim sistemi içerisinde öğrenci ile meslek örgütleri ve sektör arasındaki etkileşimi arttırmaya yönelik çalışmalar, yükseköğretimde etkinliğin artırılması ile birlikte, afetlere karşı toplumsal direncin geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır.

## KAYNAKÇA

1. Drucker, PF. (2014), 21. Yüzyıl için Yönetim Tartışmaları, Epsilon, İstanbul.
2. Burnham, GM. and Rand, EC. (2008), Disaster definitions. Public health guide for emergencies, Rosemarie North/ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva, Switzerland.
3. Kadıoğlu, M. (2011), Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek, TC. Marmara Belediyeler Birliği Yayını, İstanbul.
4. FEMA (2008), Hazard, Vulnerability, And Risk Analysis, <http://training.fema.gov/EMIWeb/edu/docs/fem/Chapter%206%20Hazard%20Vulnerability%20and%20Risk%20Analysis.doc>, (Erişim Tarihi: 18.11.2018).
5. Ekşi, A. (2015), Kitlesel Olaylarda Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri Yönetimi, Kitapana, İzmir.
6. Ekşi, A. (2013), Nükleer Kaza ve Saldırılarda Bütünleşik Kriz Yönetimi, Ege Üniversitesi, İzmir.
7. Öztaş, N. (2015), Örgüt, Otorite Kitap, İstanbul.
8. Akatay A. ve Harman, S.(2014), Sivil Toplum Kuruluşları Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük, Ekin, Bursa.
9. Ekşi, A.(2016), Demokrasinin Temsil Krizi Bütünleşik Afet Yönetimi Çözümleyici mi? Kitapana, İzmir.
10. Başak, S. ve Öztaş, N. (2010), Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye Ve Toplumsal Cinsiyet, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(1), 27-56.
11. Brodie, E., Cowling, E., Nissen, N. (2011), Katılımı Anlamak: Bir literatür taraması, Stratejik Planlama ve Politika Geliştirmede Katılımcılık Projesi, <http://www.sp.gov.tr/upload/Sayfa/47/files/katilimi-anlamak-web.pdf>, (Erişim Tarihi, 29.10.2019).
12. Kangal, N. (2013), Sosyal Sermaye Teorileri ve Sosyal Sermaye Kalkınma İlişkisi: Türkiye Örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.
13. Demirci M. (2012), Yönetişim Perspektifinden Kent Planlaması. Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi (Ed:Genç, FN), Ekin Basın Yayım Dağıtım, Bursa, ss:137-173.
14. Kapucu, N. (2012), Sivil Toplumun Kamu Politikalarına Etkin Katılımı: Yeni Kamu İşletmeciliğinden Yönetişime Geçiş ve Devlet-Birey İlişkileri, Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi (Ed:Genç, FN). Ekin Basın Yayım Dağıtım, Bursa, ss:31-46.
15. Zhao, Y. (2010), Social Networks and reduction of risk in disasters: An example of Wenchuan earthquake, <https://www.kent.ac.uk/scarr/events/beijingpapers/ZhaoYandongPpr.pdf>, (Erişim Tarihi, 29.10.2019).
16. Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) (2011), Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu 2011, Küresel Refah için Evrensel Değerler, Birleşmiş Milletler Gönüllüleri.
17. Demir, AU. (2015), Örneklem Seçimi ve Büyüklüğünün Hesaplanması, Türk Toraks Derneği Akademik Kurs, 10-11 Ekim 2015, İstanbul.
18. Öcal, C. ve İnce, HH. (2012), Türkiye’de Mevcut Yapı Stoğu ve Kentsel Dönüşüm, SDU International Journal of Technologic Sciences, 4(2), 89-95.
19. Mızrak, S.(2018), Eğitim, Afet Eğitimi ve Afete Dirençli Toplum, MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1),56-67.
20. Büyükkaracıoğlu N.(2016). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Kriz ve Afet Yönetim Çalışmalarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi. 12(2016):195-219.
21. Ulutaş, M. (2011), Örgütsel Demokrasi, Ulvita Yayıncılık, Konya.
22. Aslan, S. (2016), Türkiye’de Sosyal Sermaye Bileşenlerinden Güven Hakkında Bir Değerlendirme, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2),181-203.
23. Bora, A. (2007),Yoksulluk ve Kadınlar, Tes-İş Dergisi, Haziran 2007:95-99.
24. Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2007), Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Tes-İş Dergisi, Haziran 2007,83-89.
25. Boz, FÇ. ve Şengün H. (2017), Afet ve Kalkınma İlişkisinde Kadın, The Journal of Academic Social Science Studies,(59),359-374.
26. Çakmak H, Ocaktan ME, Akdur R. (2018), Doğal Afetler, Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları. Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları (Akın A, Editör), Türkiye Klinikleri, Ankara, ss.88-94.
27. UİS (Ulusal İstihdam Stratejisi) (2017), Eğitim ve İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi <http://www.uis.gov.tr/media/1452/egitim.pdf>, (Erişim Tarihi, 29.10.2019).
28. Koçer S. ve Özel, AP. (2018), Halkla İlişkiler Bölümü Öğrencilerinin Meslek Algısı, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(57), 669-682.